

RINDI

Nr 1 • 2017

RINDI

TIDSKRIFT FÖR GOTLÄNSK BOTANIK

Årgång 37 • 2017 • Nr 1

Tidskriften ges ut av Gotlands Botaniska Förening

Redaktion: Marita Westerlind, Grötlingbo, Skoltomten 123, 623 38 Havdhem

Rindi erhåller du antingen genom att bli medlem i Gotlands Botaniska Förening (att bli medlem kostar fr.o.m 2007 150 kr/år för den som bor i Sverige, 250 kr/år för den som bor i utlandet och inte betalar genom svenskt plusgiro) eller genom att prenumrera (samma pris som för medlemskap). Familjemedlem betalar 25 kr/år. Studerande betalar 75 kr/år.

Föreningens plusgiro är 68 36 66-2. Swish: 123 680 92 55.

Adressen är: Gotlands Botaniska Förening, c/o Elsa Bohus Jensen, Irisdalsgatan 14, 621 42 Visby.

Hemsida: www.gotlandsfloora.se

Gotlands Botaniska Förening

är en ideell sammanslutning som har som ändamål att verka för ökad kunskap om Gotlands växter och för bevarandet av en rik flora på ön. Föreningen vill också bland allmänheten sprida intresse för botanik och naturskydd.

Dessa mål söker föreningen förverkliga bl.a. genom att verka för utforskandet av Gotlands flora, att biträda myndigheter och organisationer i behandlingen av botaniskt betydelsefulla naturskyddsfrågor, att utge tidskriften Rindi och även på annat sätt informera om och propagera för sin verksamhet och sina åsikter samt genom att arrangera exkursioner och sammankomster.

Styrelse

Ordf.	Jörgen Petersson, Humlegårdsvägen 18, 621 46 Visby	tel 0498-21 45 59
V. ordf.	Bo Göran Johansson, Vall, Levide 508, 621 93 Visby	tel 0498-26 62 04
Sekr.	Gun Ingmansson, Vinkelgatan 2 b, 621 49 Visby	tel 0498-27 13 43
Kassör	Elsa Bohus Jensen, Irisdalsgatan 14, 621 42 Visby	tel 0498-21 61 92
Övriga	Caroline Edelstam, Holmstrandsgatan 3, 554 66 Jönköping	tel 070-8136311
	Dennis Nyström, Berggränd 6, 621 57 Visby	tel 070-6268836
	Amanda Overmark, Getfotsvägen 31, 122 46 Enskede	tel 070-4503764
	Marita Westerlind, Grötlingbo Skoltomten 123 623 38 Havdhem	tel 0498-48 61 46

Omslagsbild: Vårfingerört *Potentilla crantzii*, Grötlingboud, 20 maj 2017.

Foto: Marita Westerlind

Nyheter i Gotlands flora 2016

JÖRGEN PETERSSON

Under denna titel presenteras de växter, som är nya för Gotland. Vidare anges nyfunna lokaler för öns sällsyntaste och mest hotade kärlväxter. Bland de senare behandlas främst de vilka är upptagna i rödlistan (ArtDatabanken SLU 2015) under hotkategorierna Akut hotad (CR) och Starkt hotad (EN). Dessutom ges i vissa fall en historisk tillbakablick liksom en översikt av den behandlade artens status i senare tid.

För Gotland nya växtfynd samt lokaler för öns sällsynta och hotade arter kan inrapporteras till artikelförfattaren eller till Bo Göran Johansson. Främst önskar vi få in uppgifter om de arter, som har färre än tio aktuella lokaluppgifter sedan 1983 enligt Gotlands flora (Johansson, Petersson & Ingmansson 2016) samt alla växter inom ovan nämnda hotkategorier. För odlade växter funna som kvarstående eller på utkast, sop-tippar eller liknande drar vi gränsen för publicering vid fem lokaler; påträffas dessa växter i mer naturlig miljö vidgas antalet fynd som publiceras. I enlighet med Karlsson (2016) behöver vi vid nyfynd för Gotland få arttillhörigheten bekräftad genom att ett belägg insamlas (för eventuella fridlysta och rödlistade arter önskar vi i stället bra foton).

Alla arter, vilka är medtagna i ArtDatabankens ”Rödlistade arter i Sverige” (ArtDatabanken SLU 2015), kan med fördel även rapporteras till Artportalen alternativt till Dennis Nyström eller Amanda Overmark Magnusson, som ansvarar för floraväktariarbetet på Gotland.

Ordningsföljden för arterna överensstämmer med Gotlands flora (Johansson, Petersson & Ingmansson 2016). I detta verk finns också sammanfattande fakta runt arter med tidigare fynd på Gotland. Namnskicket för arterna följer Dyntaxa (www.dyntaxa.se; SLU, Svensk taxonomisk databas). De vetenskapliga namnen är kursiverade. Med lokaler avses växtplatser med ett inbördes avstånd som överstiger 500 m. I lokalangivelserna är sockennamnen kursiverade. Belägg i herbarier betecknas som följer: Göteborg (GB), Lund (LD), Oskarshamn (OHN), Riksmuseets herbarium i Stockholm (S), Herbarium Umeå universitet (UME), Uppsala Evolutionsmuséet (UPS), Visby (VI). Uppgifter från Artportalen – Rapportsystemet för kärlväxter betecknas med ARK.

***Botrychium multifidum* – höstlåsbräken**

Under året återfunnen med ca 50 plantor på en förmodat äldre växtplats vid Ajkesvik på Fårö (Dennis Nyström i ARK). Ridelius (1933) anger arten från en vik någon kilometer nordväst om Fifang år 1931, vilket åtminstone bör vara nära den nu funna. Även sedd 1976–80 i samma område (Bo Göran Johansson & Barbro Lindberg). I övrigt numera enbart känd från Sudersand och Norsholmen på Fårö (Johansson m.fl. 2016). Äldre noteringar finns även angivna längre österut vid Ajkesvik, där arten påträffats

600 m öster om Fifang åtminstone fram till 1980 (Fåhraeus 1981) samt samlad väster om Skär år 1951 (Bengt Pettersson i UME). Höstlåsbräken är rödlistad som Nära hotad (NT; ArtDatabanken 2015).

***Aristolochia macrophylla* – pipranka**

Ny art för Gotland. Hittades år 2016 söder om Muramaris i Visby (Elsa Bohus Jensen & Dennis Nyström i ARK). Piprankan klängde där i en rosbuske i gles äldre tallskog. Förmodligen är den spridd från odling vid Muramaris, där ett bestånd växer vid och delvis utanför den nordvästra muren till trädgården. Avståndet till fyndet 2016 från detta odlade bestånd är ca 100 m. Hur den nått den nya växtplatsen kunde inte konstateras, men det fanns inga tecken på utkast eller liknande vid beståndet.

***Crocus sieberi* – grekisk krokus**

En ny växtplats för denna odlade lökväxt noterades 2016 från Palissaderna i Visby (Dennis Nyström i ARK conf. Bo Göran Johansson). Den ansluter till den redan kända lokalen vid Södertorg i Visby från början av 1990-talet till åtminstone 1999 (Johansson 1998, Bohus Jensen 1999; mindre än 500 m avstånd mellan växtplatserna). Tidigare känd även vid Tingshuset i Visby samt nära kyrkan i Tofta 1992 (Johansson 1998).

***Narcissus ×cyclazetta* – tätatät**

En andra växtplats för denna lilla påskliljesläktning hittades under året på Hällarna i Visby (Dennis Nyström i ARK). Åtminstone ett exemplar fanns kvar 2017 nära en syrenhäck i en f.d. trädgård (Jörgen Petersson). Först funnen på utbanad jord just söder om kyrkogården i Hangvar (Jörgen Petersson; Johansson m.fl. 2016).

***Narcissus ×incomparabilis* – stjärnnarciss**

Hittades under 2016 på Hajden i Väskinde (Dennis Nyström i ARK). Fyndet utgör det sjätte i modern tid (sedan 1983). Tidigare är denna odlade trädgårdshybrid mellan pingstlilja *Narcissus poeticus* och påsklilja *Narcissus pseudonarcissus* känd från socknarna Ardre, Eksta, Visby, Hejnum och Hellvi (Johansson m.fl. 2016).

***Othocallis mischtschenkoana* – persisk blåstjärna**

Ny art för Gotland. Odlad växt som rapporterats med tre exemplar på Södra begravningsplatsen samt med 250 plantor spridda från en trädgård till en närliggande gräsmatta bakom (sydost) Bältegatan 8 i Visby (båda Dennis Nyström i ARK med bild, conf. Bo Göran Johansson). Åtminstone på den senare växtplatsen tydligt förvildad. Denna art har viss likhet med den betydligt vanligare porslinshyacinten, varför persisk blåstjärna tidigare kan vara förbigången.

***Juncus maritimus* – strandtåg**

Artens förmodligen första växtplats på Gotland hittades under året norr om Petesvik i Silte (Mora Aronsson, Gun Ingmannson, Jörgen Petersson, det. Mora Aronsson, conf.

Thomas Karlsson). Plantorna växte fuktigt just norr om vassbältet mot viken och hade en utsträckning av cirka 70 m x 55 m. Beståndet verkade etablerat på platsen och har säkerligen funnits där en tid.

Tidigare finns en kollekt som anges vara samlad 1884 vid Klintehamn i *Klinte* (B. Ringström i S; Johansson m.fl. 2016), men enligt en anteckning på etiketten föreligger troligen ett falsarium. Ringström har flera tvivelaktiga insamlingar från Gotland, vilka samtliga får anses osäkra.

Strandtåg anges vara en expansiv växt, som gynnas av minskat bete med viss igenväxning. I Sverige är den tidigare känd från sydvästra Skåne (främst Falsterbo-halvön), sedan från västra Blekinge längs kusten till Kalmarsund i Småland och på Öland. Närmast är arten rapporterad från norra Öland.

***Aconitum napellus* – äkta stormhatt**

En planta med tre stjälkar noterades år 2016 på utkast norr om Frändarve 1:43 (just S Rovalds 1:18) i *Eskelhem* (Hans Bister, Joakim Ekman, Dennis Nyström i ARK). Det fjärde fyndet på Gotland för denna odlade växt. Tidigare sedd nordväst om Ljugarn i *Ardre* 1997, norr om Väntinge i *Hejde* samt nära Isums i *Atlingbo* (samtliga hos Johansson 1998).

Strandtåg *Juncus maritimus* blomställning i frukt, norr Petesvik, *Silte*. Foto: Jörgen Petersson.

Persisk blåstjärna *Othocallis mischtschenkoana*, Bältesgatan i Visby. Foto: Dennis Nyström.

***Anemone tomentosa* – silvrig höstanemon**

Två nya växtplatser hittades under det gångna året i Visby-området. Ett fynd gjordes i Innerstaden på Ryska gränd (Dennis Nyström & Michael Tholin i ARK). Det andra gjordes öster om Visby vid Suderbys hällar i *Hejdeby* (Bo Göran Johansson, Dennis Nyström, Amanda Overmark Magnusson i ARK). Därmed har denna odlade växt setts på sju växtplatser på Gotland. Den är förut noterad under åren 1997–2012 från socknarna *Vamlingbo*, *Fröjel*, *Hejde*, *Visby* och *Bunge* (Johansson m.fl. 2016). Nämnas kan också att en ”höstanemon” tidigare har rapporterats från Innerstaden i *Visby* 2012 (Johansson m.fl. 2016).

***Helleborus foetidus* – klockjulros**

Gotlands tredje fynd av denna odlade växt gjordes år 2016 med ett exemplar på ett utkastområde i kanten av en park väster om Snidaregatan i Vibble, *Västerhejde* (Louise Billqvist & Dennis Nyström i ARK). Tidigare känd som förvildad nära Muramaris i *Visby* 2012 (Joel Levin; Petersson 2013) samt från soptippen i *Tofta*, där den växte på en nyligen ditlagd jordhög 2014 (Jörgen Petersson; Petersson 2015). Vid Muramaris var arten kvar 2016 med fem plantor (Elsa Bohus Jensen & Dennis Nyström i ARK).

***Helleborus niger* – julros**

Observerad 2016 just väster om Norderklint 14 i Visby (Dennis Nyström & Michael Tholin i ARK). Fyndet är det sjunde på Gotland för denna odlade art. Tidigare är jul-

Aklejruta *Thalictrum aquilegifolium*, Snidaregatan i Vibble. Foto: Dennis Nyström.

Äkta stormhatt *Aconitum napellus* i blom, Frändarve, *Eskelhem*. Foto: Joakim Ekman.

ros känd från Näs, Fröjel, soptippen i Visby och Lokrume (Johansson m.fl. 2016) samt från Levide och nära Norra kyrkogården i Visby (Petersson 2016).

***Thalictrum aquilegifolium* – aklejruta**

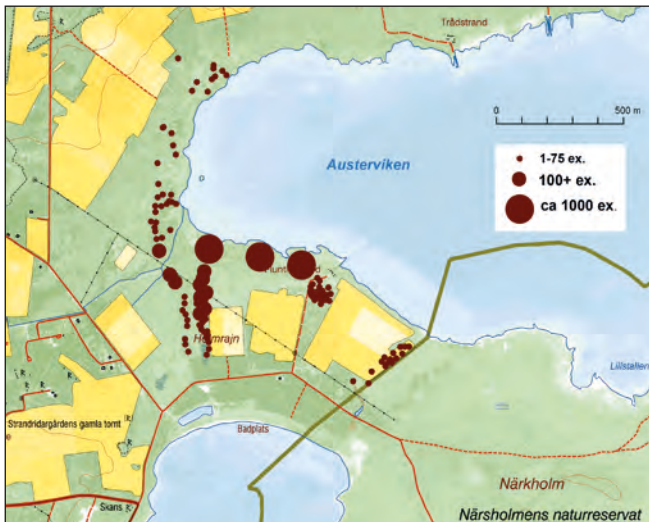
Ny art för Gotland. Noterades med två plantor på utkastområde i kanten av ett parkområde väster om Snidaregatan i Vibble, Västerhejde (Dennis Nyström & Sanne Svensson i ARK conf. från bild Thomas Karlsson).

***Sedum forsterianum* – tofsfetknopp**

Hittades år 2016 dels vid kyrkan i Öja (Dennis Nyström i ARK) dels på utkastområde i kanten av en park väster om Snidaregatan i Vibble, Västerhejde (Dennis Nyström & Sanne Svensson i ARK). Fynd nummer fem och sex på Gotland. Under senare år sedd även i Sundre, Grötlingbo och Endre samt på Fårö (Johansson m.fl. 2016).

***Lotus tenuis* – smal käringtand**

Under 2016 upptäcktes mycket rika förekomster i artens naturliga miljö vid Austerviken i När (Mora Aronsson, Gun Ingmansson, Jörgen Petersson, det. Mora Aronsson, conf. Thomas Karlsson). Denna mer småvuxna och smalbladigare släkting till vår vanliga käringtand *Lotus corniculatus* befanns vara spridd från gränsen för Närsholmens naturreservat till Austervikens nordvästra delar, en sträcka på närmare två kilometer (jfr karta). De sista plantorna i norr fanns på det betade skiftet innefattande Maldes 1:28 (egentligen på samfälld mark närmast stranden). Uppskattningsvis utgjordes grupperna av cirka 5 000 plantor, vilka växte tätast på de saltrika, betade

Smal käringtand *Lotus tenuis*, utbredning vid Austerviken, När. Kartproduktion: Stellan Hedgren.

Smal käringtand *Lotus tenuis*, Fluntingsbod, När. Foto: Jörgen Petersson.

strandängarna väster om Fluntingsbod fiskeläge. Smal käringtand bör, med tanke på dess stora utbredning längs vikens stränder och dess numerär i området, ha funnits vid Austerviken under rätt lång tid.

Tidigare är arten endast funnen på Gotland som tillfällig inkomling från åtta växtplatser på ön 1885–1922 (Johansson m.fl. 2016). Johansson (1897) anger att arten ”Träffas stundom i nyanlagda gräsvallar. Exv. Bro vid Ytlings (Wn); Visby (Fr. Nilss. 85!). Ej beständig.” Först samlades smal käringtand i Visby 1885 (F. Nilsson) och tio år senare från Bro samlad på en timotejvall vid Ytlings (Tycho Vestergren i S, UPS). Uppenbarligen har alla

de tidigare fynden sitt ursprung som förorening i utländskt frö till åkervallar och däriifrån i några fall spridd till närbelägna diken. En uppgift finns också från en järnvägsstation. Förutom ovanstående fynd har arten noterats från följande växtplatser: *Grötlingbo*, Norrkvie, i åker, 1917 (Fries 1917). – *Etelhem*, Kyrkebys, i ett dike, 1911 (E. Th. Fries i LD conf. P. Lassen 1991, S, UPS; Fries 1914). – *Klinte*, Klintehamn, 1904, 1911, 1921 (H. Smith i UPS, E. Th. Fries i GB, LD conf. P. Lassen 1991, S, UPS). – *Västerhejde*, 1922 (Sven Norrby Söderström i VI). – *Dalhem*, Hesselby station, 1920 (Fries 1920). – *Othem*, Slite, i ett dike, 1917 (E. Th. Fries i LD conf. P. Lassen 1991; Fries 1920).

Fyndet 2016 utgör alltså det första på Gotland, som gjorts i artens naturliga miljö dvs. saltpåverkade strandängar. Smal käringtand förekommer på strandängar längs Sveriges väskust från södra delen av Bohuslän över Västergötland och Halland till Skåne. Närmast angiven i Skåne norr om Simrishamn. Arten är rödlistad som Nära hotad (NT; ArtDatabanken 2015).

***Thermopsis montana* – lupinväppling**

Artens tredje fynd på Gotland gjordes det gångna året. En planta växte då på rudeatområdet vid Kilen mellan Dalhemsvägen och Slitevägen öster om Visby, Bäcks i *Endre* (Dennis Nyström i ARK). Det första fyndet noterades med en planta på en utkasthög väster om Storvidemyr i *Follingbo* 1998 (Jörgen Petersson det. Erik Ljungstrand; Petersson 2013). Artens andra växtplats noterades år 2015 i en naturaliserad del av en trädgård i Klintehamn (Anna-Stina Rammhällen; Petersson 2016).

***Cotoneaster tomentellus* – stäppoxbär**

Gotlands tredje växtplats för detta odlade oxbär hittades under sommaren nordväst om *Fårö* kyrka (Jörgen Petersson conf. Thomas Karlsson). Tidigare noterad (Petersson 2012) som sedan länge kvarstående i en trädgård vid Irevik i *Hangvar* (Thomas

Karlsson i S) samt som förvildad till en vägkant i *Sproge* 2009–16 (Marita Westerlind i LD conf. Torbjörn Tyler).

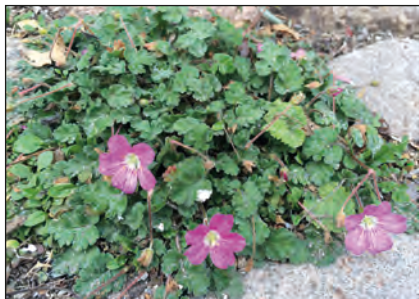
***Rubus caesius* × *idaeus* – blåhallon × hallon**

En ny växtplats för denna sällsynta hybrid har setts sedan några år nära Vitviken, norr om Åminne i *Gothem* (Åsa Olofsson det. Thomas Karlsson). Ett tjugotal plantor växte ca 250 m väster om Gothems strandbad, vid det sydöstra hörnet av den stora parkeringen för badplatsen. Underlaget är stenig grusmark i en skogskant mot parkeringen. Hybriden karakteriseras här av större och mer upprättstående stjälkar jämfört med blåhallon. De fruktbärande skottens blad var tretaliga men årsskotten hade varierande bladantal. Frukterna hade få stenfrukter (1-7) i varje bärsamling, varierande i färg från ljusa till mörkt rödblå vid mognad, med god egen smak med syra.

Under Projekt Gotlands flora funnen en gång vid en åkerväg nära Simunde i *Vamlingbo* 1986 (Bengt Larsson det. A. Oredsson; Johansson 1987). Först publicerad av Fries (1934) från Lauritse i *Ardre*, där den samlades 1930 (E. Th. Fries i LD). Tidigast är den dock belagd från Mølner i *Klinte* 1881–82 (K. J. Lönnroth i LD, OHN). En uppgift föreligger även från Libbenarve i *Havdhem* (Fries 1942). Sedan hallon blivit allt vanligare på Gotland har denna hybrid alltså nu noterats vid fem tillfällen på Gotland.

Blåhallon × hallon *Rubus caesius* × *idaeus*, Åminne i *Gothem*. Foto: Åsa Olofsson.

Pysslingnäva *Erodium ×variable*, Rackarbacken i Visby. Foto: Dennis Nyström.

***Erodium ×variable* – pysslingnäva**

Ny växt för Gotland. Funnen 2016 vid Norra Murgatan 12 i Visby (Dennis Nyström & Michael Tholin i ARK). Foto på den gotländska växten överensstämmer med bilder på Internet avseende denna växt. Viss osäkerhet råder dock rörande bestämningen, då detta är en föga känd trädgårdshybrid, vars ursprung inte är känt för oss. Möjligen kan den vara svår att skilja från föräldraarterna eller andra hybrider.

***Bryonia dioica* – röd hundrova**

Gotlands femte växtplats för denna ursprungligen odlade art hittades öster om Västlands i *Vamlingbo* år 2015 (Stellan Hedgren i ARK). Ett exemplar växte på kanten av en infiltrationsbädd vid en sommarstuga, där den fanns kvar även 2016. I *Vamlingbo* är arten tidigare funnen på två andra växtplatser, dels i grustaget vid Mickels 1983 (Bengt Larsson; Johansson m.fl. 2016), dels vid Hägvier, där den växer rikligt i ett staket mot landsvägen (Mossberg m.fl. 1992) och fanns kvar ännu 2016 (Jörgen Petersson). I övrigt känd (Johansson m.fl. 2016) från Magnuse i *Väte* 1992 (Jörgen Petersson) samt från tre växtplatser i Katthammarsvik i *Östergarn* 1992–94 (Irene Montelius & Eva Berneus).

***Hypericum ×inodorum* – bärhyperikum**

Ny växt för Gotland och Sverige. Odlad växt funnen på jordhögarna väster om Slättflishage i *Follingbo* år 2015 (Dennis Nyström, det. Jörgen Petersson, conf. Thomas Karlsson 2017), kvar 2016 (Joakim Ekman i ARK). Thomas Karlsson kommenterar: ”Ny för landet såvitt jag vet.”

***Tropaeolum majus* – indiankrasse**

Odlad växt vars sjätte växtplats på Gotland (sedan 1983) hittades mellan Kometgatan och Hangarvägen i Visby (Dennis Nyström & Sanne Svensson i ARK). Först funnen år 1926 på barlast i Klintehamn, *Klinte* (K. Anderberg i GB). Sedan 1983 även funnen i *Hamra*, *Ardre*, *Fröjel*, *Follingbo*, *Endre* och *Tingstäde* (Johansson m.fl. 2016).

***Alyssum montanum* – liten stenört**

Ett bestånd växte år 2016 mot bergväggen öster om den nyligen breddade väg 149 vid Stenkrogen i *Väskinde* (Dennis Nyström conf. Thomas Karlsson). Möjligen är plantorna ursprungligen planterade på platsen och kvarstående. Denna odlade växt är tidigare noterad på jordhögarna väster om Slättflishage i *Follingbo* år 2015 (Dennis Nyström & Michael Tholin; Petersson 2016; conf. Thomas Karlsson 2017).

***Aurinia saxatilis* – praktstenört**

Ny art för Gotland. Denna från odling spridda ört växte år 2016 nära Rackarbacken 12 i nordöstra delen av Visby innerstad (Dennis Nyström & Sanne Svensson i ARK).

***Lepidium coronopus* – kråkrassing**

Under en lavexkursion norr om Öja kyrka passerades en ladugårdsbacke vid Roes, där deltagarna noterade 14 exemplar av denna kvävegynnade art (Jörgen Petersson m.fl.). Noteringen är den elfte i modern tid (sedan 1983; Johansson m.fl. 2016). Ungefär lika många angavs av Johansson (1897) för hela 1800-talet. Kråkrassing verkar alltså hålla ställningarna relativt väl på Gotland, men har uppenbarligen minskat i Sverige som helhet, då den är rödlistad som Sårbar (VU; ArtDatabanken 2015).

***Cerastium glomeratum* – knipparv**

Den åttonde växtplatsen för arten på Gotland hittades 500 m sydost om Änggårde i Rone (Mats Thulin i ARK). Förmodligen utgör beståndet här det största hittills med ca 1 000 plantor. Knipparv noterades först år 1993 på ön, då arten växte nordost om Bomunds i Hammaren i När (Jörgen Petersson; Petersson 1994). Senare har plantor även setts något längre norrut mot Lausvik år 1995 (Petersson 1996) samt år 2014–15 (Jörgen Petersson). I övrigt har denna kulturgynnade växt setts vid Björklunda pen-

Bärhyperikum *Hypericum ×inodorum*, grustagen väster om Slättflishage, Follingbo.
Foto: Joakim Ekman.

Praktstenört *Aurinia saxatilis*, Rackarbacken i Visby.
Foto: Jörgen Petersson

sionat i Öja (Mats Thulin; Petersson 2008), på tre växtplatser i *Grötlingbo* (Marita Westerlind; Petersson 2004, 2006) samt nära Varvsholms pensionat i *Klinte* (Henry Gudmundsson; Petersson 2008).

***Lychnis coronaria* – purpurklätt**

En ny växtplats för denna trädgårdsväxt noterades vid Lancastergränd i *Visby* (Dennis Nyström & Sanne Svensson i ARK). Från 1987 tidigare förvildad vid sex lokaler på Gotland (Johansson m.fl. 2016), bl.a. på Visby soptipp, där den noterades även 2016 (Dennis Nyström i ARK).

Amaranthus dubius

Ny art för Gotland och Norden. Denna amarant insamlades vid Stadshagen i *Endre* år 2015 (Dennis Nyström). Kollekten bestämdes först i mars 2017 och visade sig då vara en ny art för Norden (det. Thomas Karlsson). Ursprunget för växten är Sydamerika och den odlas som grönsak i tropiska länder. Hur den nått Gotland är okänt. Svenskt namn saknas, endreamarant?

***Amaranthus retroflexus* – svinamarant**

Cirka 50 plantor sågs 2016 i en ängsmark nära en villaträdgård 200 m nordost om Strandkyrkan i Gnisvärd, *Tofta* (Torbjörn Lindell). Han anger ”Lokalen är identisk med lokalen för *Helianthus x laetiflorus* vilken f.ö. verkar vara utgången tyvärr. På

Knipparv *Cerastium glomeratum*, söder om Lausviken i När.

Foto: Jörgen Petersson.

Bredbladigt bocktörne *Lycium chinense*, Hjalmarsdal i Visby.

Foto: Dennis Nyström.

platsen har det förekommit mycket verksamhet med anledning av VA-arbeten bl.a. lagring av diverse fyllnadsmaterial vilket kan förklara både försvinnandet av Helianthus och tillskottet av *Amaranthus*.”

Först publicerad från Gotland av Ahlfbvengren (1888) från *Västergarn*. På kollekt angavs ”i handl. O.H. Nymans trädgård, dit inkommen trol. gm ballast från Tyskland”, 1880–83 (Fredrik Ahlfbvengren i GB, LD, OHN, S, UPS). Tidigast dock samlad i Visby hamn 1854 (O. Jonsson i GB, O. A. Westöö i VI; Johansson 1897). De tidigaste fynden härrörde alltså från fartygstrafiken på hamnarna. Från slutet av 1800-talet och framåt finns dessutom ett antal fynd, nästan alla i potatisåkrar, ofta rikligt. På några lokaler fanns arten under så lång tid att den då kunde betraktas som bofast. Äldre belägg finns från 16 socknar.

I våra dagar (sedan 1983) är den tillfällig med sammantaget åtta noteringar, inklusive årets. Arten har blivit funnen som ”svårutrotat ogräs” med ett tiotal plantor i grönsaksodling vid Uddvide ca 1 km norr om kyrkan i *Gerum* (Britt & Sven Snogerup i LD; Snogerup & Snogerup 1986). Hit har växten troligen kommit in som förörening i trädgårdsfrö. Även funnen som ogräs i rabatter eller trädgårdsland, i dessa fall möjligen spridd med fågelfrö, dels vid Bölske i *Eke* 2002 (Wera Johansson; Petersson 2004), dels vid Avagatan i *Visby* 1996 (Sten Svensson). Ytterligare fynd finns i grus nära ett hus vid Vitvär i *Ardre* ca 1990 (Bo Göran Johansson), i en fodervall vid Line i *Hörsne* 2006 (Bo Hammar det. Bo Göran Johansson; Petersson 2006) samt med två exemplar i grus på soptippen i *Visby* 2007 (Jörgen Petersson det. Erik Ljungstrand; Petersson 2008). Det senaste fyndet gjordes år 2015 i Östergravar i *Visby* (Dennis Nyström; Petersson 2016).

***Omphalodes verna* – ormöga**

Noterades under året just väster om väg 140 i nordvästra delen av *Stenkumla* (Martille 1:28; Louise Billqvist & Dennis Nyström i ARK). Här växer arten med flera exemplar som kvarstående i en f.d. trädgård. Odlad växt med få förvildade fynd. Två äldre finns från Vibbe i *Västerhejde* 1923 (Sven Norrby Söderström i VI) samt Sockerparken i *Björke* 1982 (U. Ryde-Petersson i OHN). Dessutom funnen sydost om Vibbe i *Västerhejde* 2011 (Ola Malm; Petersson 2012).

***Lycium chinense* – bredbladigt bocktörne**

Ny art för Gotland. Odlad delvis krypande buske noterad vid Hjalmsdal mellan Slitevägen och Österbyväg i *Visby* (Dennis Nyström & Sanne Svensson i ARK conf. från bild Thomas Karlsson). Här växer den på jordhögar ca 100 m sydväst om Region Gotlands hjälpmedelscentral i ett rätt utbrett bestånd.

***Forsythia ×intermedia* – hybridforsythia**

Odlad buske funnen på skräphögarna väster om Slättflishage i *Follingbo* år 2016 (Dennis Nyström i ARK). Fyndet blir det fjärde på Gotland. Tidigare har denna trädgårdsväxt noterats på Hällarna vid Palissadgatan i *Visby* år 1986 och söder om Stora Ire i

Hellvi (båda Bengt Larsson; Johansson & Larsson 1997) samt på en skräphög nordost om Nygårds i *Etelhem* år 2008 (Jörgen Petersson; Johansson m.fl. 2016).

***Verbascum phoeniceum* – violkungsljus**

Nära Line i *Hörsne*, vid ett nybygge lite norrut från huvudgården, dök sex exemplar upp 2016 runt ett nyligen planterat äppelträd (Bo Hammar). Jorden hade rörts om på platsen, men jorden till planteringen kom endast från jungfrulig mark på den nya tomt. Lite jord följde dock med plantan av äppelträdet.

Fyndet är det tredje sedan 1983, de övriga är publicerade av Petersson (1993). År 1991 noterades denna odlade växt med två plantor i gräs på en skogstomt i nordöstra delen av *Stånga* samhälle (Bo Göran Johansson m.fl.) samt på en jordhög vid Klintehamn i *Klinte* före 1991 (Mattias Iwarsson).

***Lamium galeobdolon* ssp. *argentatum* – praktgulplister**

Denna trädgårdsväxts femte fynd på Gotland gjordes år 2016 på ett utkastområde i kanten av en park väster om Snidaregatan i Vibble, *Västerhejde* (Louise Billqvist & Dennis Nyström i ARK conf. från foto Bo Göran Johansson). Tidigare sedd som utkast på soptippen i *Hamra* på 1990-talet (Bengt Larsson; Johansson & Larsson 1997) samt nära parkeringsplatsen vid Klinteberget i *Klinte* 2012 (Gun Ingmansson; Johansson m.fl. 2016). Mer etablerad har praktgulplister setts dels vid Båticke i *Eskelhem*, där växten täckte cirka 20 m² (Elsa Bohus Jensen; Petersson 1993), dels i *Roma* i södra delen av Romakloster samhälle, där den var marktäckande över 100 m² vid den gamla banvallen öster om Visbyvägen 43 (Bo Göran Johansson & Barbro Lindberg; Johansson m.fl. 2016).

***Lavandula angustifolia* – lavendel**

Denna odlade och förvildade växt hittades under året på Norra Murgatan i Visby innerstad (Dennis Nyström & Michael Tholin i ARK). Sedan flera år har arten även

Praktgulplister *Lamium galeobdolon* ssp. *argentatum* med typiskt brokiga blad, Snidaregatan i Vibble. Foto: Dennis Nyström.

Ormöga *Omphalodes verna*, Martille i Stenkumla.

Foto: Jörgen Petersson.

spritt sig i gruset vid restaurangen på Stora Karlsö, *Eksta* (Stellan Hedgren m.fl.). Därmed har arten setts förvildad på nio platser på Gotland (jfr Johansson m.fl. 2016).

***Perovskia abrotanoides* × *atriplicifolia* – trädgårdspervoskia**

Ny växt för Gotland. Småplantor av denna hybrid hade från ett rikt blommande odlat bestånd spritt sig till springor mellan gatsten och mot husväggar vid Björngränd 10–11 i Visby innerstad (Dennis Nyström det. Thomas Karlsson). Enligt Artportalen (ARK) tidigare endast känd från Rödeby i Blekinge och Landskrona i Skåne. På båda dessa platser växande i soptippsmiljö.

***Scutellaria altissima* – stor frossört**

Spridd från odling med utkast av trädgårdsmaterial till gräs- och buskmark i parkområde väster om Snidaregatan i Vibble, *Västerhejde* (Dennis Nyström & Sanne Svensson i ARK). Sjunde uppgiften för Gotland. Tidigare känd från socknarna *Klinte*, *Stenkumla*, *Västerhejde*, *Visby* (2 lokaler) och *Boge* (Johansson m.fl. 2016).

***Cotula coronopifolia* – kotula**

Gotlands tredje växtplats för denna invasiva art upptäcktes under året i *Grötlingbo* ca 500 m nordost om Flunting fiskeläge (Pär Johansson det. Gun Ingmansson). Huvudbeståndet, som växer på udden ut mot Dorvgrunn, var i rik blomning över en yta av ca 500 m² (Gun Ingmansson). Något enstaka exemplar växte också längre norrut mot Viges strandbod.

Ursprungslokalen på Gotland ligger nära spången ut mot Rullen i *Sproge*, där den först noterades 2002 (Anncatrin Hjernquist m.fl.; Sveds 2002, Petersson 2003). Senare spred sig kotula söderut till Snoderviken i samma socken 2006 (Anncatrin Hjernquist; Petersson 2006). Kotula är en ursprungligen sydafrikansk växt, som är under spridning i Europa, även i Sverige, troligen med hjälp av fåglar.

Kotula *Cotula coronopifolia*, väster om Dorvgrunn, *Grötlingbo*. Foto: Marita Westerlind.

***Erigeron annuus* ssp. *annuus* – blå sommarbinka**

Hittades det gångna året vid Endreväg i Visby (Elin Götmark & Linnea Helmersson i ARK). Fyndet är det åttonde för arten på Gotland sedan 1983 (Johansson m.fl. 2016), där även alla övriga har gjorts Visby-området inklusive *Västerhejde*. Viss osäkerhet råder dock om alla avser denna underart. Ett äldre fynd finns också från en timotejvall vid Gudings i *Vallstena* 1898 (O. Olsson i VI; Johansson 1910).

***Heliopsis helianthoides* – dagöga**

Gotlands andra fynd av denna trädgårdsväxt gjordes under året med ett exemplar i Östergravar i Visby (Dennis Nyström & Sanne Svensson i ARK). Växtplatsen låg 120 m nordnordost om Österport. Först funnen på soptippen i Visby år 2003 (Jörgen Petersson conf. Erik Ljungstrand 2012; Petersson 2013).

***Petasites spurius* – spjutskråp**

En ny växtplats eller möjligen en återfunnen äldre hittades år 2016 vid naturreservatet Mullvalds strandskog i *Ardre* (Gunnar Johansson). Några exemplar av spjutskråp växte i en sanddyn. Det visade sig senare att även Dennis Nyström och Tomas Carlsson noterat samma plantor, den senare från en badbild vid stranden. Växtplatsen kan överensstämma med en äldre uppgift från 1981 då ett 20-tal blad sågs på insidan av en stranddyn nordost om Folhammar i *Ardre* (Rolf Jacobson; Anonym 1981). Lokalen ansluter till de tidigare kända förekomsterna längre mot nordost ute på Östergarnslandet. I övrigt också känd från Fårö (se nedan).

Naturligt inkommen art från andra växtplatser runt Östersjön. Fem äldre växtplatser är kända. Först publicerad av Ridelius (1933) från området öster om Skärsände vid Norsta Auren på *Fårö* 1932–33 (K. G. Ridelius i S resp. UPS). Nästa fynd gjordes 1959 på en sandstrand mellan Rodarve och Tomase i *Östergarn* (E. Asplund i S). Vid samma tid även funnen vid Svarthällar i *Östergarn* (Staffan Rosvall, K. Westberg; Petersson 1992). Senare även samlad på en sandstrand vid Sysne i *Östergarn* 1981 (B. O. Landin i LD).

Under Projekt Gotlands flora (sedan 1983) har fyra växtplatser noterats, av vilka en överensstämmer med lokalen vid Svarthällar ovan, där den sågs 1985 (Mats Thulin; Petersson 1992). Övriga är: *Östergarn*, ca 400 m SO Skags, i västra delen av Sandviken nära kalkklint, 3 ex. 1991 (Rolf Jacobson; Petersson 1992); på sandstrand O Herrvik vid Sandviken 1983 (Ulf Gärdenfors m.fl.; Bohus Jensen 1996), till 2016 (Johansson 2016). – *Fårö*, Norsta Auren nära Holmuddens fyr, vid lagun på sandstrand, 1–6 plantor 1987–91 (Roland Staav; Johansson 1988).

***Pilosella aurantiaca* ssp. *aurantiaca* – rödfibbla**

Denna trädgårdsväxt hittades förvildad med utkast till ett parkområde väster om Snidaregatan i Vibble, *Västerhejde* (Louise Billqvist & Dennis Nyström i ARK). Tidigare funnen (Johansson m.fl. 2016) sedan 1983 på sju växtplatser (*Västergarn*, *Västerhejde*, *Visby* [2 st.], *Östergarn*, *Gammelgarn*, *Follingbo*) samt med sju äldre fynd (*Hemse*, *Västerhejde*, *Visby*, *Endre* [2 st.], *Bro*, *Othem*).

***Viburnum rhytidophyllum* – rynkolvon**

Ny art för Gotland. Denna odlade buske hittades på tre platser i Visby under det gångna året. Enstaka plantor växte dels söder om Styrmansgatan 491 dels just sydväst och nordost om infarten till Trädgårdsgatan 279–305 i Visby (Dennis Nyström conf. Bo Göran Johansson). Dessutom funnen, förmodligen ursprungligen planterad och kvarstående, vid en f.d. handelsträdgård på Irisdalsgatan 196–198 i Visby (Hans Bister, Joakim Ekman & Dennis Nyström i ARK). Sedan 1982 finns fynd registrerade från Skåne (3 lokaler i ARK) och Öland (1 lokal i ARK).

Rynkolvon *Viburnum rhytidophyllum*.
Foto: Dennis Nyström.

***Lonicera acuminata* – vintertry**

Ny art för Gotland. Denna odlade buske hittades just väster om Jungmansgatan 384 i Visby (Dennis Nyström conf. Bo Göran Johansson). Sedan 2004 finns fynd rapporterade i kustlandskapen från Bohuslän till Småland, inklusive Öland (uppenbarligen endast en lokal per landskap; ARK).

***Symphoricarpos ×chenaultii* – hybridsnöbär**

Ny växt för Gotland. Hittades det gångna året på jordhögar vid Kilen nära Dalhemsvägen öster om Visby, Bäck i Endre (Dennis Nyström i ARK). Flera buskar växer ut mot vägen.

***Eryngium planum* – rysk martorn**

Ett exemplar noterades blommande på Södra Murgatan i Visby 2016 (Dennis Nyström & Sanne Svensson i ARK conf. Bo Göran Johansson som sett samma planta). Först sedd i slutet av 1970-talet med ett exemplar i ett trädgårdsland i Klintehamn, Klinte (Bo Göran Johansson; Johansson & Larsson 1997).

Under Projekt Gotlands flora noterad på ytterligare fyra växtplatser: Ardre, några plantor år 1996 på en sandig torräng invid ett trädgårdsland vid Vitvär (Ove Brestner; Johansson & Larsson 1997) till 2007 (Bo Göran Johansson). – Visby, en planta mellan gatstenar år 2011 vid koloniträdgårdarna på Norra Hansegatan (Lars-Åke Pettersson det. Bo Göran Johansson; Johansson m.fl. 2016); i backen nedom Snäckgårdsbadens fanns ett hundratal plantor under mitten av 1980-talet; arten var kvar ännu 1991 (Torsten Elfström, Jens Corneliusson & B. Molander i S) och 1997 (Bengt Larsson; Johansson & Larsson 1997). – Björke, två plantor utanför Sockerparken 1989 (Björn Aldén; Johansson m.fl. 2016).

Litteratur

- Ahlfvengren, F.E. 1888. Växtgeografiska bidrag till Gotlands flora. – *Bot. Notiser* 1888: 113–116.
- Anonym 1981. Floristiska notiser. – *Rindi* 1, nr 2: 18–19.
- ArtDatabanken SLU 2015. *Rödlistade arter i Sverige 2015*. – ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
- Bohus Jensen, E. 1996. Exkursionsrapporter. Östergarnslandet den 28 april 1996. – *Rindi* 16: 70–71.
- Bohus Jensen, E. 1999. Exkursionsrapporter. Vårblommande lökväxter i Visby den 28 mars 1999. – *Rindi* 19: 140–142.
- Fries, E.T. 1914. Några floristiska notiser från Gotland. – *Svensk Bot. Tidskr.* 8: 263–266.
- Fries, E.T. 1917. Några gotländska växtlokaler. – *Svensk Bot. Tidskr.* 11: 134–137.
- Fries, E.T. 1920. Några gotländska växtlokaler. – *Svensk Bot. Tidskr.* 14: 341–344.
- Fries, E.T. 1934. Några gotländska växtlokaler. – *Bot. Notiser* 1934: 261–265.
- Fries, E.T. 1942. Några gotländska växtlokaler. – *Bot. Notiser* 1942: 409–412.
- Fåhræus, G. 1981. Nya gotländska Botrychiumfynd. – *Svensk Bot. Tidskr.* 75: 97–101.
- Johansson, B.G. 1987. Nyheter i Gotlands flora 1986. – *Rindi* 7: 18–30.
- Johansson, B.G. 1988. Nyheter i Gotlands flora 1987. – *Rindi* 8: 19–30.
- Johansson, B.G. 1998. Odlade växter i Gotlands natur III. – *Rindi* 18: 51–161.
- Johansson, B.G. 2016. Exkursionsrapporter 2016. Herrviksområdet 23 april. – *Rindi* 36: 66–67.
- Johansson, B.G. & Larsson, B. 1997. Odlade växter i Gotlands natur II. – *Rindi* 17: 47–139.
- Johansson, B.G., Petersson, J. & Ingmansson, G. 2016. *Gotlands flora*, band 2. – SBF-förlag, Uppsala.
- Johansson, K. 1897. Hufvuddragen af Gotlands växttopografi och växtgeografi grundade på en kritisk granskning af dess kärlväxtflora. – *K. V. A. Handl.*, Bd. 29:1.
- Johansson, K. 1910. Nyare bidrag till kännedomen om Gotlands kärlväxtflora. – *Bot. Notiser* 1910: 209–258.
- Karlsson, T. 2016. En utvidgad kärlväxtlista. – *Svensk Bot. Tidskr.* 110: 116–119.
- Mossberg, B., Stenberg, L. & Ericsson, S. 1992. *Den nordiska floran*. – Turnhout, Belgien.
- Petersson, J. 1992. Nyheter i Gotlands flora 1991. – *Rindi* 12: 4–18.
- Petersson, J. 1993. Nyheter i Gotlands flora 1992. – *Rindi* 13: 14–26.
- Petersson, J. 1994. Nyheter i Gotlands flora 1993. – *Rindi* 14: 4–18.
- Petersson, J. 1996. Nyheter i Gotlands flora 1995. – *Rindi* 16: 14–33.
- Petersson, J. 2003. Nyheter i Gotlands flora 2002. – *Rindi* 23: 47–64.
- Petersson, J. 2004. Nyheter i Gotlands flora 2003 och 2004. – *Rindi* 24, nr 3: 3–25.
- Petersson, J. 2006. Nyheter i Gotlands flora 2005 och 2006. – *Rindi* 26: 123–146.
- Petersson, J. 2008. Nyheter i Gotlands flora 2007. – *Rindi* 28: 3–17.
- Petersson, J. 2012. Nyheter i Gotlands flora 2011. – *Rindi* 32: 3–22.
- Petersson, J. 2013. Nyheter i Gotlands flora 2012. – *Rindi* 33: 3–29.
- Petersson, J. 2015. Nyheter i Gotlands flora 2014. – *Rindi* 35: 3–19.
- Petersson, J. 2016. Nyheter i Gotlands flora 2015. – *Rindi* 36: 3–17.
- Rideliuss, K.G. 1933. Några för Gotland nya växter. – *Svensk Bot. Tidskr.* 27: 108–111.
- Snogerup, B. & Snogerup, S. 1986. Fynd i inventeringsrutorna Løjsta och Rovide 1986. – *Rindi* 6: 82–84.
- Sveds, Å. 2002. Ny växt upptäckt vid Klase i Sproge. – *Gotlands Tidningar* nr 183: 6.

Nationellt möte för floraväktare på Gotland

5–7 maj 2017

JÖRGEN PETERSSON

Under den första helgen i maj anordnades ett läger för floraväktare på Gotland med deltagande av knappt tjugo personer representerande landskap och län från Halland till Västerbotten. Från Gotland deltog undertecknad och Bo Göran Johansson främst som guider samt Amanda Overmark och Dennis Nyström som ansvariga för floraväktariarbetet på ön. Anordnade kursen gjorde Margareta Edqvist, som administrerar floraväktariet i Sverige. Basen för mötet var Toftagården. Fredag eftermiddag och lördag ägnades åt exkursioner till lokaler för floraväktararter på västra respektive östra Gotland. Söndagen fram till sen lunch ägnades åt praktiska övningar med registrering av lokaler för floraväktararter samt validering av inkomna uppgifter (se annan artikel om validering i detta nummer av Rindi). Floraväktararter är de rödlistade arter (ArtDatabanken 2015), som tillhör kategorierna Sårbar (VU), Starkt hotad (EN) samt Akut hotad (CR) samt de kärlväxter som är upptagna i EU:s Art- och habitatdirektiv.

Fredag eftermiddag 5 maj

Efter samling vid Träffpunkt Gotland klockan tre på fredag eftermiddag färdades gruppen till Studieförbundets lokal nära Söderport i Visby. I samband med den studiecirkel som föreningen anordnar nu under våren hade Gun Ingmansson här hittat en ny växtplats för luddvårlök *Gagea villosa*. Exemplaren här var de enda i Visby som var tillräckligt fräscha för att kunna visas för de gästande botanisterna. I kanten av en rabatt inräknades fem blommande plantor av denna kompakta och starkt ludna vårlök, vars utbredning i Sverige är begränsad till Skåne, Kalmar län och Gotland. Luddvårlök är rödlistad som Sårbar (VU).

Luddvårlök *Gagea villosa*.

Foto: Jörgen Petersson.

Nästa stopp gjordes söder om Kungsladugården, där vi vandrade västerut mot klintkanten. Då vi passerade ancylusgränsvallen uppmärksammades deltagarna på de buskrika träden av balkanoxel *Sorbus graeca* i området. De hade ännu inte fått fram några blad, men de typiskt rundade fjolårsbladen fanns under träden. På klintkanten växte de rödanlupna strikt upprätt skotten av svartoxbär

Cotoneaster niger. Nåväl, arten vi sökte var den rödlistade och sällsynta alvarveronika *Veronica praecox*, som här har en begränsad växtplats på ca 10 m² i grus och gles växtlighet någon meter från klinten. Ännu var exemplaren nyuppkomna för året och rätt små. Dennis hade inräknat 22 exemplar tidigare under veckan. Enstaka plantor hade ännu ej fällt sina blommor för dagen, varför deltagarna kunde se den djupblå nyansen. Bland de vanligare följeväxterna noterades grusbräcka *Saxifraga tridactylites*, stenkrassing *Hornungia petraea* och alvararv *Cerastium pumilum*. Alvarveronika är rödlistad som Starkt hotad (EN) och har förekomster i Skåne, på Öland och Gotland. Växtplatsen på Kungsladugårdshällarna (naturreservatet Södra hällarna) är locus classicus för arten i Sverige, då den samlades här redan den 10 maj år 1896 av Karl Johansson (UPS). Då alvarveronika vid den tidpunkten inte var känd från Sverige hade Johansson benämnt sitt exemplar som *Veronica arvensis* form *serrata*, men ombestämde till alvarveronika av Nils Hylander (Hylander 1941). Växten har alltså lyckats hålla sig kvar på Hällarna i åtminstone 122 år. Vi räknar alvarveronika som ursprunglig på Gotland (Johansson, Petersson & Ingmansson 2016), men sällsynt och som beskrivits ovan sent uppmärksammas.

Vi for nu söderut och svängde mittemot Tofta kyrka ned mot Gnisvärd. Cirka 500 m norr om fiskelägets hamn undersökte vi de rika torrängarna på kalkrik sand. Vanliga här var fältsippa *Pulsatilla pratensis* och vårarv *Cerastium semidecandrum*. De rödaktiga, smala bladen av knölgröe *Poa bulbosa* lyste i solen och någon vippa var tillräckligt långt kommen för att vi skulle kunna se de vivipara skotten i blom-

Knölgröe *Poa bulbosa*, planta med rödanlupna blad.

Foto: Jörgen Petersson.

ställningen (groddar utvecklas utan befruktning i småaxen). Några tuvor av den tidigare rödlistade sandsvingeln *Festuca polesica* sågs också innan flera deltagare uppmärksammade en av de arter vi sökte efter, nämligen fågelarv *Holosteum umbellatum*. Dessa plantor som växte öppet i gles växtlighet hade redan blommat över och sågs nu med de arttypiskt nedåtriktade fruktkapslarna. Längre norrut hittade vi dock till alla fotografers lycka några plantor som fortfarande var i blom. De blågröna bladen och skotten hade nästan samma nyans som de plantor av vårskärvfrö *Noccaea perfoliata*, som växte just bredvid.

Några meter längre norrut stod på en sandig, något mosstäckt kant flera nyuppkomna exemplar av vit sminkrot *Buglossoides arvensis* var. *arvenis* (rödlistad Nära hotad, NT). Vi diskuterade med de hitresta deltagarna från fastlandet om de också hade växtplatser i liknande miljö i sina hemområden, men fick till svar att arten där endast var ett åkerogräs. Så är ju fallet även för

huvuddelen av växtplatserna på Gotland, men förekomster på torrängar är inte helt ovanliga. Vid en sandblotta nära några uppdragna båtar växte två andra hotade växter, nämligen grådådra *Alyssum alyssoides* (rödlistad Sårbar, VU) och sandtimotej *Phleum arenarium* (rödlistad Starkt hotad, EN). Grådådran hade precis fått sina första små, gula blommor medan sandtimotejen ännu bara sågs som kompakta bladskott spridda i den blottade sanden. Grådådran har sina flesta lokaler i östra Skåne samt på Öland och Gotland. Den finns också mer sällsynt spridd i övriga Götaland och Svealand. Sandtimotej räknas som mindre allmän på Gotland (Johansson, Petersson & Ingmansson 2016) och finns dessutom sällsynt runt Sveriges södra kuster från Bohuslän till Öland (utgången i Blekinge).

I samband med detta stopp diskuterades hur man skulle komma till rätta med den igenväxning som sågs i området norr om Gnisvärd. I vissa delar förekommer här högre växtlighet, som undertrycker de småvuxna arterna vi nu studerade på platsen. Bränning föreslogs från främst Hallands representant, där god föryngring av sällsynta växter (olika ginstarter) åstadkommits med denna metod. Det är en åtgärd som inte direkt har prövats på Gotland i någon större utsträckning i naturvårdssammanhang, förutom på vissa strandängar. Vid Gnisvärd kan dock metoden missgynna andra arter i området främst ljungsnärja *Cuscuta epithymum* (rödlistad Sårbar, VU), som här lever på den lusern, vilken ingår i den mer högvuxna floran.

Nästa stopp blev betesmarken nordväst om Paviken i Eskelhems socken. I dess södra del nära staketet till Ammor i Västergarns socken hittade vi några ännu blommande plantor av klibbveronika *Veronica triphyllos* (rödlistad Sårbar, VU). Vid föreningens egen exkursion den 9 april innevarande år sågs de första blommande exemplaren för året på samma plats. Då noterades än fler blommande plantor på det f.d. hästbetet söderut. De var vid detta tillfälle koncentrerade till de ytor som årligen klipps för en hemmagjord mindre golfbana på den f.d. betesmarken. Där marken inte klipps, och där klibbveronikan under tidigare år setts, var de dock försvunna liksom den fågelarv, som tidigare har noterats vid staketgränsen. Uppenbarligen har den maskinella klippningen av golfbaneytorna varit bra för klibbveronikan just där, men missgynnat arten samt fågelarven i de utanför golfbanan liggande gräsmarkerna, som har blivit för igenvuxna då betet upphört. Klibbveronika är sällsynt utbredd i främst Sveriges södra kusttrakter samt med enstaka förekomster i det inre av Småland och Östergötland.

Dagens sista stopp blev vid kyrkan i Västergarn. Här skulle deltagarna få se den tidigt blommande gotländsk nunneört *Corydalis gotlandica*, en art som är endemisk för Gotland. Det innebär att den i hela världen endast är känd från Gotland. Under-teknad hade varit på rekognosering under onsdagen och då sett några ännu fräscht blommande plantor just norr om kyrkogårdsmuren. Det visade sig dock att en nitisk kyrkogårdsvaktmästare hade klippt gräset även på utsidan av muren sedan dess. Som tur var hittades några blommande exemplar på nordsidan av den närbelägna kastalen. Gotländsk nunneört anses ha uppkommit genom kromosomtalsfördubbling ur en hybrid mellan smånunneört *Corydalis intermedia* och stornunneört *Corydalis solida* (Lidén 1991, Qvillberg & Sandqvist 1992). Det kan ha skett på någon av Karlsöarna,

där de båda föräldraarterna förekommer. Hur den sedan har kommit till Västergarn, där huvuddelen av artens bestånd växer, är inte känt. Förmodligen har människan haft flera fingrar med i spelet, eftersom nunneörter annars normalt sprids med myror. Gotländsk nunneört är rödlistad som Nära hotad (NT) och är upptagen i EU:s Art- och habitatdirektiv. Vid en inventering år 2008 bedömdes antalet individ av arten överstiga 10 000 (Hallenfur 2009).

Efter installering på Toftagården avnjöts en efterlängtat middag. Därefter redovisade Mora Aronsson från ArtDatabanken EU:s arbete med invasiva främmande arter och vad Sverige gör i samma fråga. Invasiva främmande arter är arter som med människans hjälp nått landet och därefter ökat så kraftigt att de naturliga arterna missgynnas. Hur arterna har spridits med människans hjälp kan variera. De kan helt enkelt ha planterats, kommit som fripassagerare med växtfrö, med plantjord, byte av vatten i akvarier, rymt från pälsfarmer eller med barlastvatten hos fartyg (främst djur). Mer kända exempel är spansk skogssnigel och mårddhund. Trots svårigheter att komma överens inom EU avseende vilka arter som skall bekämpas från spridning finns nu en lista över dessa arter. På listan finns t.ex. jätteloka *Heracleum mantegazzianum*. Däremot ingår inte vresros *Rosa rugosa*, som är ett växande problem på gotländska sandstränder. Orsaken till att den inte kom med är förmodligen att den i vissa länder har för stor ekonomisk betydelse inom trädgårdsnäringen. Mer fakta i denna fråga kommer säkert att komma framöver eftersom de problem som invasiva arter förorsakar för samhället och naturen är ökande.

Lördag den 6 maj

Dagens besöksmål låg på östra Gotland. Över Klintehamn körde vi mot Hejde, där vi söder om väg 142 besökte en f.d. alvarmark vid Sigsarve. På den tidigare helt öppna alvarmarken hittade den framlidne professorn och gotlandsbotanisten Bengt Pettersson år 1952 den ovan beskrivna arten alvarveronika. Här finns den fortfarande kvar med ett mindre bestånd, som tyvärr är hårt trängt av diverse upplag på alvaret. Till stora delar har det tidigare alvaret på cirka 7,5 hektar täckts över av jordhögar, stenupplag, balar och diverse maskiner m.m. Vid alvarveronikan fanns nu ett upplag med pallar. Några exemplar kunde även i år ses på de fria fläckarna med alvarjord mellan högarna med pallar och annat bråte.

Alvar är en inom EU prioriterad naturtyp enligt Art- och habitatdirektivet. I en rapport (ArtDatabanken) från Sverige till EU i slutet av år 2013 hade habitatet 6280 Alvar ingen gynnsam bevarandestatus i boreal region (dit Gotland hör). Det betyder att Sverige skall se till att habitatets bevarandestatus förbättras de kommande åren. Detta gäller både kvantitet, dvs. arealen, samt kvalitén på alvarmarkerna på Gotland. Det förra innebär att arealen inte får reduceras genom olika typer av exploatering. Det senare kan innebära t.ex. att motverka igenväxning och att se till att alvarmarkerna hålls fria från upplag och liknande. En av orsakerna till att Gotlands alvarmarker inte uppnår en gynnsam bevarandestatus är alltså dels att en ökande areal försvinner ge-

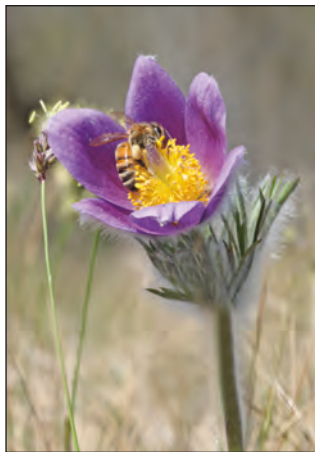
nom verksamheten vid öns industriella kalkbrott dels att de sakta växer igen på grund av upphört bete eller används för upplag som i detta fall.

Över Buttle, Ala, Kräklingbo och Gammelgarns kyrka tog vi oss ned mot Sjaustru i den senare socknen. På en kalkkulle inom Danbo naturreservat kunde vi förevisa ännu en art som Gotland är ensam om i Sverige, nämligen mjältbräken *Asplenium ceterach*. Denna i sydvästra Europa och medelhavsområdet rätt vanliga ormbunke har tre växtplatser på Östergarnslandet, varav de två övriga finns på Grogarnsberget i Östergarn. Efter ett försiktigt pillande bland bladrosetterna bedömdes antalet exemplar vara cirka 20 stycken. Möjligen har en viss ökning därmed skett på denna växtplats eftersom endast 14 rosetter sågs för några år sedan. På kalklipporna noterades också de andra små ormbunkarna i samma släkte murruta *A. ruta-muraria* och kalksvartbräken *A. trichomanes* ssp. *quadri-valens*. Då vi lämnade området passerade vi mark med kalkflis under en kraftledning. Här växte bladrosetter av knappstånds *Jacobaea vulgaris* ssp. *dunensis*, den underart som är den helt dominerande på Gotland, men som i stort sett helt saknas på det svenska fastlandet. Bladen i rosetterna var något ljusgröna med oftast någon eller några fria flikar nederst mot bladskaftet, ibland dock till synes med hel bladskiva.

Nästa lokal blev Russvätars naturreservat, där gotlandssippa *Pulsatilla vulgaris* ssp. *gotlandica* blommade som bäst. Den var detta år ovanligt riklig nära skyltstället i reservatets västra del. Gotlandssippa är ännu en endemisk växt för Gotland (rödlistad Sårbar, VU; även upptagen i EU:s Art- och habitatdirektiv). Däremot var bestånden glesa utanför reservatet mot syd, där åtminstone tidigare en koloni med kaniner huse-

Karsthällmark vid Ekese i Ardre. Exkursionsdeltagarna studerar lavfloran på hällen och hjorttunga i karstsprickorna. I rött ses Margareta Edqvist, ansvarig för floravakteriet i Sverige och tillsammans med GBF arrangör av kursen på Gotland. Foto: Jörgen Petersson.

Gotlandssippa *Pulsatilla vulgaris* ssp. *gotlandica*, Russvätars naturreservat, Ardre.

Foto: Jörgen Petersson.

rar. Vid skyltstället var det i stället förmodade orrar som varit framme och knipsat av blommorna. Här studerades även blad av stor fetknopp *Sedum rupestre*. Vi diskuterade här hur man möjligen skulle kunna floravakta en växt likt gotlandssippa, som här har ett rikt och utbrett bestånd över åtskilliga hektar. Förmodligen vore det bättre med ett statistiskt urval i form av provrutor spridda i bestånden.

Vid Ekese i Ardre hade avarönnens *Sorbus teodori* blad just slagit ut och blomställningen var i knopp. Åtminstone de yngre träden hade rödbrun bark. Avarönnens olika populationer på Fårö, på Bungenäs och i skogsområdena i Garde och Buttle bort mot Ardre skiljer sig något åt i utseende. Arten anses numera vara endemisk för Gotland (rödlistad Nära hotad, NT; även upptagen i EU:s Art- och habitatdirektiv). Forskning pågår i Lund rörande den taxonomiska ställningen för dessa geografiskt skilda grupper. I områdets karstsprickor växte som vanligt flera plantor av hjorttunga *Asplenium scolopendrium* (rödlistad Starkt hotad, EN). De hade nu bruna toppar, förmodligen på grund av de kalla nätterna i slutet av april, då temperaturen närmade sig tio minusgrader. På denna lokal är det dock osäkert om de nuvarande plantorna är naturliga. I slutet av 1960-talet ansågs hjorttungan vara utdöd här i karsten och exemplar av okänt ursprung från Bergianska trädgården i Stockholm planterades då ut i flera sprickor. Om det är dessa som nu finns kvar eller om de ursprungliga, naturliga plantorna i något fall överlevt och kvicknat till är osäkert.

Mittemot avtaget in mot Fjälängar i Ala stannade vi vid ett äldre delvis igenvuxet grustag. Tidigare fanns ett rikt bestånd av luddvedel *Oxytropis pilosa* på rätt öppen sand i östra kanten. Några plantor lever fortfarande kvar i gles lågvuxen ungallskog närmare landsvägen i väster. Luddvedel är en art som i Sverige bara förekommer i Östergötland och på Gotland. Den kräver öppen kalkrik och sandig mark för sin överlevnad. Arten är rödlistad som Starkt hotad (EN). Kvar i östra kanten växer en annan Starkt hotad art nämligen gråfingerört *Potentilla incana*. Den har gråaktiga blad med

Igenväxande grustag i Ardre, öster om avfarten till Fjälängar i Ala. Lokal för luddvedel *Oxytropis pilosa* och gråfingerört *Potentilla incana*.

Foto: Jörgen Petersson.

Gråfingerört *Potentilla incana*, grustag i Ardre. Foto: Jörgen Petersson.

tandning långt ned mot basen av småbladen. Dessa är främst på undersidan starkt stjärnhåriga så att bladytan svårligen kan ses. Blommorna är också större och möjligen något ljusare än de andra mindre fingerörterna t.ex. småfingerört *Potentilla verna*, som växte just bredvid plantorna av gråfingerörten. Småvuxna exemplar av skogsviol *Viola riviniana* togs först för sandviol *V. rupestris*, men den senare hittades först längre söderut i grustaget. De rikt småhåriga blomstjälkarna är arttypiska. Denna lilla viol är rödlistad som Nära hotad (NT).

Nu kurrade det i magarna och vi tog grusvägen in mot Fjälängar i Ala, ett vackert lövområde omslutet av mörkare tallskog. Det har nyligen blivit avsatt som naturreservat främst genom sina rika förekomster av lavar på träden och svampar på marken. Hur framtiden ser ut för de sällsynta lavarna är dock osäkert eftersom just Fjälängar är starkt drabbat av askskottssjukan med många döda stående askar och träd som redan ramlat. Efter att vi intagit vår lunch vid det rekonstruerade medeltidshuset centralt i Fjälängar sökte vi oss upp mot kalkplatån i väster. Vi passerade kämpgraven, en järnåldershusgrund som visar på att markerna bebotts under lång tid. Tuvor av långstarr *Carex divulsa* ssp. *leersii* och de första bladen av stor kustruta *Thalictrum minus* ssp. *minus* kunde antecknas vid husgrunden. Efter att vid lunchen ha diskuterat vurmen för soppa på ramslök *Allium ursinum* respektive skogslök *A. scorodoprasum*, kaipar på gotländska, skulle vi ha kunnat tjäna en riktig hacka på att samla in bladen av den

Fjälängars naturreservat med levande och döda askar *Fraxinus excelsior*. Askdödens påverkan på lavfloran i området bör undersökas. Växtplatsen för raggargräs *Cerastium brachypetalum* centralt i bilden. Foto: Jörgen Petersson

senare omkring husgrunden. Detta är dock numera förbjudet enligt de nyligen antagna föreskrifterna för naturreservatet, då plockning av blommor endast får ske för eget behov. Längre västerut ligger resterna av de vikingatida och medeltida husen. Mot söder kunde vi studera flera plantor av den mycket håriga ragggarven *Cerastium brachypetalum*, även om vi ännu bara fann ett enda exemplar som blommade. Detta är ännu en art som är rödlistad som Starkt hotad (EN). Den är i Sverige rikligast på Gotland men finns sällsynt också från Skåne till Uppland.

Då vi fått lite tid över i tidsplaneringen besökte vi som extralokal en växtplats för gotlandsranunkel *Ranunculus ophioglossifolius* i de södra delarna av Ardre socken. Som beräknat var den ännu inte i blom, men ett tiotal bladrosetter kunde identifieras i fuktiga körspår. Detta är en växt som i Sverige har sina enda förekomster på Gotland och växer här i grunda, vegetationsfria, upptorkande fuktiga gropar och mindre vattenflöden med tunt jordtäckte över kalken. Den finns vad vi vet endast kvar på två lokaler på östra Gotland. Den är därför rödlistad som Starkt hotad (EN). Arten räknas regelbundet och den uppträder med starkt varierande numerär i bestånden beroende på förutsättningarna under de enskilda åren. Förekomsterna på Gotland är ordentligt isolerade från de mer sammanhängande bestånden längre söderut i Europa, närmast i östra England, Frankrike och Rumänien.

Den sista inplanerade lokalen var belägen nordost om Gasmyr i Ardre. Här växer i gles tallskog ett bestånd av nipsippa *Pulsatilla patens* (rödlistad Nära hotad, NT; även upptagen i EU:s Art- och habitatdirektiv). Vissa år har det räknats flera hundra blommande plantor på lokalen, andra år runt 50 blommande, men i år kunde bara tio exemplar ses bland enbuskarna. Mycket oroväckande var att det på många ställen var ordentligt kringbökat av förmodade svin. Rykten har tidigare cirkulerat att hybridsvin, som tidigare hållits i hägn längre söderut i socknen, då rymde och nu fanns i skogarna. Detta var dock första gången som undertecknad såg några sådana spår.

Vildtulpan *Tulipa sylvestris*, en typisk vägkantsart på Gotland. Foto: Jörgen Petersson.

Orsaken till nedgången av detta bestånd kan delvis kanske förklaras med att en viss igenväxning skett med enbuskar, men böskandet vid de ännu kvarstående plantorna tyder på att svin ätit upp de underjordiska stammarna hos plantorna. Det är mycket allvarligt om detta visar sig stämma eftersom det västerut finns andra växtställen för nipsippa och genom att avståndet söderut till de västligaste förekomsterna av gotlandssippa bara är knappt 2,5 km.

Längs körvägen ut mot landsvägen stannade vi till på en växtplats för alvarstånds *Jacobaea vulgaris* ssp. *gotlandica* (upptagen i EU:s Art- och habitatdirektiv). Vi hittade runt tio bladrosetter av denna

naturliga växt på Gotland. Bladen var i jämförelse med knappstånds hela utan flikar nederst, tjockare och med grågrön ovalsida. Undersidan var i stället starkt rödviolett. Tills nyligen räknades alvarstånds som endemisk för Öland och Gotland, men den är numera även känd från Italien, Balkan och Ryssland. Av vissa forskare bedöms den kunna vara en egen art. På Gotland finns den bara på Lojstahed bort mot Torsburgen.

Vid återfärden mot Tofta gjorde vi ett spontant stopp vid en väggkant nära Forse i Hejde, där dikeskanten lyste gul av blommande vildtulpan *Tulipa sylvestris*. Än mer av arten fanns inne i hästhagen norrut, men där var den som vanligt mest steril. Ett andra mer planerat stopp gjordes då vi besökte skogskanten söder om Varvsholms f.d. camping i Klinte. Här imponerades vi av cirka 120 plantor av göknycklar *Anacamptis morio* som just slagit ut sina blommor. De blev vederbörligen uppskattade av deltagarna och livligt fotograferade. Detta var den enda orkidé vi fann ordentligt blommande under våra exkursioner.

Som beskrivits ovan besökte vi under våra exkursioner en rad skyddsvärda och i resten av Sverige ofta än mer än på Gotland sällsynta växter. Vi diskuterade problem med skötsel av växtplatserna, hot mot växternas överlevnad och åtgärder för att öka antalen av de mest fåtaliga. Samtidigt njöt vi av det perfekta vädret, av de vackra blommorna på främst gotlandssippa, nipsippa, klibbveronika, vildtulpan och göknycklar samt av att tillsammans med andra engagerade representanter och eldsjälur från landets alla hörn få vandra i och samtala om den härliga gotländska naturen.

Litteratur

- ArtDatabanken SLU 2015. *Rödlistade arter i Sverige 2015*. – ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
- Hallenfur, L. 2009. *Inventering av gotlandsnunneört Corydalis gotlandica* 2008. – Länsstyrelsen i Gotlands län. Rapporter om natur och miljö – nr 2009:6.
- Hylander, N. 1941. En för Sverige ny spontan Veronica-art, *V. praecox*. All. – *Svensk Bot. Tidskr.* 35: 296–306.
- Johansson, B.G., Petersson, J. & Ingmansson, G. 2016. *Gotlands flora*, band 2. – SBF-förlag, Uppsala.
- Lidén, M. 1991. Notes on *Corydalis* sect. *Corydalis* in the Baltic area. – *Nordic J. Bot.* 11: 129–133.
- Qvillberg, E. & Sandqvist, Y. 1992. *Ancestry of Corydalis gotlandica (Papaveraceae) based on random amplified polymorphic DNA (RAPD)*. – Botaniska Institutionen, Göteborgs Universitet. Stencil.

Svensk Lichenologisk Förenings höstexkursion till Gotland 17–18 september 2016

DENNIS NYSTRÖM och MICHAEL THOLIN

Ett drygt 20-tal deltagare hade samlats för att delta på SLF:s höstexkursion som i år gick av stapeln på Gotland. Boendet var i första hand förlagt på Norderstrands camping i Visby. Deltagarna ankom till ön vid olika tider under eftermiddag och kväll den 16 september. Den första dagen kom att tillägnas norra Gotland och den andra dagen spenderades på sydligaste delen av ön.

Första exkursionsdagen 17 september – Norra Gotland

På morgonen mötte exkursionsledarna upp deltagarna på parkeringen vid Norderstrands camping för gemensam transport till dagens första stopp längs vägen ner mot Sigsarvestrand i Hall-Hangvar naturreservat. Några hade valt att ansluta på plats.

Lokalen består av en öppen, enbevuxen alvarmark med inslag av grusalvarkaraktär, hårt vittrade kalkstensblock och basiska berghällar som på vissa håll går i dagen. På de hårt vittrade kalkstensblocken är en mycket artrik lavflora känd, här finns bl.a. Nordens enda aktuella lokal för gotlandsknagglav *Porpidinia tumidula* (rödlistad Akut hotad, CR). På blocken växer även öländsk tegellav *Psora vallesiaca* (rödlistad

Gotlandsknagglav *Porpidinia tumidula*, Hall-Hangvar naturreservat. Foto: Dennis Nyström.

Starkt hotad, EN), skorpskinnlav *Pseudoleptogium diffractum* (rödlistad Starkt hotad, EN), liten svartstjärna *Sagiolechia protuberans*, småfruktig guldsquivlav *Protoblastenia incrustans*, brun guldsquivlav *P. calva*, bläcklav *Placynthium nigrum*, *P. tremnium* (svenskt namn saknas), vitaktig orangelav *Xanthocarpia crenulatella*, sydlig kalkorangelav *Pyrenodesmia variabilis*, *Acarospora macrospora* (svenskt namn saknas), kalkspricklav *A. glaucocarpa*, stor stjärnfruktlav *Petractis clausa*, brunfjällig skivlav *Romularia lurida*, synalissa *Synalissa symphorea*, kalkbägarlav *Cladonia pocillum*, *Bryobilimbia hypnorum* (svenskt namn saknas), gytttrad kalkstenslav *Circinaria contorta*, sipperlav *Dermatocarpon miniatum*, säcklav *Solorina saccata* och tjock kantlav *Squamarina cartilaginea*.

På grusalvaren som vintertid påverkas av frosthävningar, vilket blottlägger okoloniserad kalkrik finjord, fanns flera intressanta arter i det så kallade jordbroklavsamhället. Här hittades bl.a. *Placidiopsis custnani* (svenskt namn saknas), *Placidium pilosellum* (svenskt namn saknas), alvarjordlav *Catapyrenium alvarense*, *Polyblastia sendtneri* (svenskt namn saknas), *Clavascidium umbrinum* (svenskt namn saknas), *C. lacinulatum* (svenskt namn saknas), vitpudrad kantlav *Squamarina lentigera*, kalklav *Endocarpon adscendens*, skrynklig skinnlav *Scytinium schraderi*, *S. pulvinatum* (svenskt namn saknas), grön knagglav *Toninia physaroides*, knagglav *T. sedifolia*, mossgroplav *Diploschistes muscorum*, kalkhedslav *Cladonia symphycarpa*, älghornslav *C. foliacea*, fjällig svavellav *Gyalolechia bracteata*, mossorangelav *Bryoplaca sinapisperma* och tegellav *Psora decipiens*.

När vi kände oss nöjda på lokalen och sett en stor del av den lavflora som karaktäriserar gotländska kalkhällmarker och alvarmarker begav vi oss iväg norrut till en lokal för den sällsynta och till utseendet mycket läckra arten falsk guldsquivlav *Psora testacea* (rödlistad Sårbar, VU). På lokalen i Hallskogen i Hall socken finns en mycket rik förekomst av arten på ett tiotal kalkstensblock i en brynmiljö mellan hällmarkstallskog och öppen alvarmark. På ett block fanns även *Clauzadea immersa* och *Myrioolecia*

Falsk guldsquivlav *Psora testacea*, Hallskogen i Hall. Foto: Dennis Nyström.

Falsk guldsquivlav undersöks av exkursionsdeltagarna i Hallskogen i Hall. Foto: Dennis Nyström.

perpruinosa (båda saknar svenskt namn). På den omkringliggande alvarmarken fanns även här *Placidiopsis custnani* och också seg gelélav *Enchylium tenax* och *Bacidia bagliettoana* (svenskt namn saknas).

På motsatt sida av vägen står en mycket senvuxen ek, delvis trängd och invuxen i skogsbrynet. På denna fanns bl.a. gul dropplav *Cliostomum corrugatum* (rödlistad Nära hotad, NT), grå skärelav *Dendrographa decolorans*, tunn porlav *Pertusaria leioplaca*, vaxorangelav *Caloplaca cerina* och vitskivlav *Diplotomma alboatrum*.

Dagens tredje stopp blev i det nyligen utpekade Natura 2000-området Ormhällar-Bromyr eller Skarphagen som det också kallas i Stenkyrka socken. Lokalen utgörs av en mosaik av grusalvar med tunna kalkrika finjorlar som vintertid påverkas av frosthävning, basiska berghällar och karsthällmarker med omkringliggande glesa hållmarkstallskogar. Bara dagarna innan exkursionen gjorde Martin Westberg och Mats Wedin här ett sensationellt fynd av den mycket sällsynta arten rosettheppia *Hepia adglutinata* (rödlistad Nationellt utdöd, RE). Fyndet utgör det andra sentida fyndet i landet efter att arten återupptäckts år 2014 i Etelhem på mellersta Gotland. Tidigare finns tio fynd åren 1863–1962 i nio gotländska socknar från Vamlingbo till Hall. De gotländska fynden utgör de enda kända i Norden. Till mångas glädje fick vi nu under exkursionen tillfälle att se den sällsynta rosettheppian. Under exkursionen hittades också ytterligare en liten bål av arten inom ett mycket begränsat område.

Artsammansättningen var här lite annorlunda än i Hall-Hangvar, även här fanns *Placidiopsis custnani*, men även masklav *Thamnotia vermicularis*, trind enlav *Vulpicida tubulosus* (rödlistad Nära hotad, NT), långhornslav *Cladonia macroceras*, liten kalklav *Endocarpon pusillum* och svavellav *Gyalolechia fulgens*. På basiska berghällar österut fanns mångflikig gelélav *Callome multipartita*, *Placynthium tremniacum* och navelgelélav *Thyrea confusa*.

Efter inmundigande av medhavd lunch var det dags att åka vidare mot Ekeby-sänget i Salmbärshagen naturreservat i Stenkyrka. Längs vägen blev det ett spontanstopp för att titta på en ek med ekspik *Calicium quercinum* (rödlistad Sårbar, VU) vid Hembygdsänget i Stenkyrka. På eken fanns även skuggorangelav *Caloplaca lucifuga* (rödlistad Nära hotad, NT) och brun nållav *Chaenotheca phaeocephala* samt på en apel mörk kraterlav *Gyalecta truncigena* (rödlistad Sårbar, VU).

Väl framme vid Salmbärshagen påbörjades exkurerandet bland Gotlands troligen största bestånd av gamla, grova ekar. I övrigt är ask det dominerande trädslaget, askskottsjukan har dock påverkat askbeståndet kraftigt med hög dödlighet bland träden som följd. Trots ihärdigt sökande kunde inte askvärtlav *Pyrenula nitidella* (rödlistad Starkt hotad, EN) som tidigare hade en rik förekomst i området återfinnas. På flera askar fanns däremot ädellav *Megalaria grossa* (rödlistad Starkt hotad, EN) och rosa lundlav *Bacidia rosella* (rödlistad Sårbar, VU). På ek fanns bl.a. parasitsotlav *Cypheium sessile* (rödlistad Sårbar, VU), rosa skärelav *Schismatomma pericleum* (rödlistad Nära hotad, NT) och *Blastenia herbidella* (svenskt namn saknas). Dagens exkurerande avslutades i Salmbärshagen och vi kom överens om lämplig tid och plats att mötas på under morgondagen som kom att ägnas åt ett antal lokaler på södra Gotland.

Andra exkursionsdagen 18 september – Södra Gotland

På morgonen samlades vi på parkeringen vid Fide kyrka. Exkursionen startade med att vi tittade på kriterangelav *Caloplaca albolutescens* (rödlistad Sårbar, VU) på fikabordet vid parkeringen. Denna art hittades även lågt på kyrkans fasad. Lokalens riktiga raritet är skorpdagglav *Diploicia canescens* (rödlistad Starkt hotad, EN) som återfanns i brösthöjd på den gamla grova asken vid den västra portalen precis norr om kyrkan. På portalerna och på kyrkomuren sågs kalkklotterlav *Arthonia calcarea*, lodyteklotter *Lecanographa abscondita*, skuggklotterlav *Gyroglypha gyrocarpa*, kalkskivlav *Diplotomma venustum*, mångfruktig örnlav *Ochrolechia parella*, glänsande sköldlav *Melanelixia fuliginosa*, *Lecanora orosthea* (svenskt namn saknas), grådagglav kantlav *L. rupicola* och blodplättslav *Haematomma ochroleucum* var. *ochroleucum*.

Ovanpå kyrkomuren söder om kyrkan hittades en riklig förekomst av liten kraterlav *Gyalecta subclausa* (rödlistad Nära hotad, NT). På några hamlade askar på kyrkogården sågs bl.a. rännformig brosklav *Ramalina calicaris* (rödlistad Sårbar, VU), mjölig brosklav *R. farinacea*, rosettbrosklav *R. fastigiata*, brosklav *R. fraxinea*, slät lönnlav *Bacidia fraxinea* och allélav *Anaptychia ciliaris*.

När vi kände oss nöjda åkte vi vidare söderut för ett kort stopp i Ockesänget i Öja socken för att på några gamla askar som drabbats hårt av askskottssjuka titta på *Gyalecta nidarosiensis* (rödlistad Starkt hotad, EN). På en gammal ek fanns även gamelekslav *Lecanopogon amylacea* (rödlistad Sårbar, VU). Vi åkte därefter vidare till Roes norr om Öja kyrka. Efter en något tveksam vandring genom beteshagar med närgångna hästar och får kom vi fram till lokalen för skriftskärelav *Schismatomma*

Skorpdagglav *Diploicia canescens* (överst), på ask just nordost norra portalen, kyrkan, Fide. Foto: Jörgen Petersson.

Kalkklotterlav *Arthonia calcarea*, norra portalen, kyrkan, Fide. Foto: Jörgen Petersson.

graphidioides (rödlistad Starkt hotad, EN), som också återfanns på två relativt unga slätbarkiga askar i en brynmiljö. På en av askarna hittades också prickig mellanklotterlav *Opegrapha niveoatra*. I spillning från betesdjuren hittades av några exkursionsdeltagare en ny lokal för den sällsynta skalbaggen oxhornyvel *Onthophagus illyricus* (rödlistad Sårbar, VU), som i Sverige endast förekommer på Gotland.

Sista stoppet för dagen innan hela exkursionen avslutades för att deltagarna skulle hinna med färjorna tillbaka till fastlandet blev Fide prästänge naturreservat. Vid ankomst började vi med att äta lunch i det hävdade ängset under några hasselbuskar. Trädskiktet i ängset domineras av stora vidkroniga ekar men det finns även ett inslag av hamlade askar. På ekarna fanns bl.a. blå halmlav *Lecanora sublivescens* (rödlistad Sårbar, VU), gammelekslav *Lecanographa amylacea* (rödlistad Sårbar, VU), parasitotlav *Cyphelium sessile* (rödlistad Sårbar, VU), hjälmbrosklav *Ramalina baltica* (rödlistad Nära hotad, NT), skuggorangelav *Caloplaca lucifuga* (rödlistad Nära hotad, NT), gul dropplav *Cliostomum corrugatum* (rödlistad Nära hotad, NT), matt pricklav *Pachnolepia pruinata* (rödlistad Nära hotad, NT), blyertslav *Buellia violaceofusca* (rödlistad Nära hotad, NT), grå skärelav *Dendrographa decolorans*, gulpudrad spiklav *Calicium adpersum*, kopparspik *C. salicinum*, gulmjöl *Chrysothrix candelaris* och hagelporlav *Pertusaria coccodes*.

Här avslutades en mycket lyckad tvådagarsexkursion som innehöll ett fullspäckt schema med många trevliga och sällsynta arter, en lavflora som kan sägas förknippas med och karaktäriserar gotländska alvarmarker, kalkhällmarker, ek- och askdo-

Dennis Nyström (längst bort) och Michael Tholin (närmast) m.fl., studerar lavfloran på fikabor-det väster om kyrkan i Fide. Foto: Jörgen Petersson.

minerade ängen och trädklädda betesmarker. Vi hoppas att det under de två dagarna framgick vad som karaktäriserar södra respektive norra Gotlands miljöer och lavflora och att det kan inspirera till återbesök. Med denna exkursionsrapport hoppas vi även kunna inspirera andra till ett besök på Gotland för att studera den säregna lavfloran och den oerhörda mångfald som är knuten till de kalkrika förhållandena och de unika miljöerna som finns på ön.

Gyalecta nidarosiensis på grov ask, Ockesänget, Öja. Foto: Jörgen Petersson.

Gotlands Botaniska Förening utlyser stipendier för studier som rör lavar på Gotland

Stipendierna är inrättade till minne av Lars-Åke Pettersson, som lämnat flera viktiga bidrag till kännedomen av Gotlands lavflora. Stipendiefonden uppgår till 52.000 kr och kan fördelas på ett eller flera stipendier.

Stipendiet kan sökas av dem som avser att genomföra ett studium som rör lavar på kalksten eller kalkjord på Gotland.

Till ansökan bifogas en projektplan som visar projektets inriktning, tidsplan och kostnader. Sista ansökningsdag är 15 aug 2017.

Ansökan sänds till:

Gotlands Botaniska Förening
Jörgen Petersson
Humlegårdsvägen 18
62146 Visby.

Validering av kärlväxtfynd i Artportalen på gång

Artportalen (www.artportalen.se) är en plats där alla som vill kan rapportera fynd av djur, svampar och växter i Sverige. Många har Artportalen som inspirationskälla för privata exkursioner och dessutom utnyttjas den i stor omfattning i myndigheternas naturvårdsarbete. Det är därför viktigt att informationen i Artportalen är korrekt.

Alla rapportörer gör säkert sitt bästa men ibland blir det ändå fel. Då är det viktigt att det finns mekanismer i Artportalen för att upptäcka och rätta misstagen. Genom den nytilkomna Provinskatalogen för kärlväxter markeras nya fynd för en provins; dessa måste kollas särskilt noga. Dessutom har det nyligen skapats en organisation och plan för granskning av uppgifterna i Artportalen. Den kontroll av uppgifterna i Artportalen som nu påbörjats kallas *validering*, och den kommer att täcka alla grupper av organismer.

Hur går valideringen till?

Metod. När man validerar en fynduppgift granskar man all information den innehåller. I praktiken ligger dock huvudvikten vid att rätt växt anges. I andra hand kontrollerar man om den geografiska positionen är rimlig och tillräckligt noggrann. I tredje hand granskar man om övriga uppgifter i rapporten är rimliga. Valideringen av floraväktaruppgifter har delvis annat fokus: här läggs stor vikt vid exakthet i lägesangivelser och mängduppgifter.

Om allt är i sin ordning får uppgiften status *Godkänd*. Om något inte är OK skriver valideraren ett meddelande till rapportören med Artportalens inbyggda meddelandesystem. Om tvekan kvarstår kommer man överens om en handlingsplan, till exempel att belägg ska insamlas, eller att fyndet ska markeras som osäkert. Går artbestämningen inte att lösa får uppgiften bedömningen *Ej möjlig att validera* eller *Underkänd*. I det senare fallet kommer uppgiften inte längre att synas i Artportalen. Dialogen kring fynden är en mycket viktig del av valideringsarbetet.

Validerare. Valideringen kommer i första hand att ske regionalt – i provinser eller län. Kritiska grupper, exempelvis maskrosor *Taraxacum*, hökfibblor *Hieracium* och björnbär *Rubus* sektion *Rubus*, kommer att valideras på nationell nivå av experter. Regionala validerare utses i samråd mellan de regionala föreningarna och den nyligen bildade Nationella valideringsgruppen för kärlväxter och får sin behörighet av ArtDatatabanken. De regionala validerarna bör ha god kunskap om områdets flora och natur. Förhoppningen är att det ska gå att finna minst 3–4 validerare per region inklusive floraväktaransvariga.

Att tänka på – i fält och vid datorn

När du rapporterar en ovanlig eller svårbestämd art underlättas valideringen om du tänker på följande:

Dokumentera. Ta foton som du lägger upp på Artportalen.

Belägg eller inte? Se rutan längst ner.

Koordinater. Ge så noggranna koordinater som möjligt. En noggrannhet på 5–10 m är önskvärd för arter som ska valideras men 25 m är OK. Undvik noggrannhet över 100 m.

Lokalnamn. Ange helst avstånd och riktning till någon fast punkt i landskapet till exempel en by, kyrka, sjö eller liknande.

Biotop. Skriv alltid något om växtens biotop.

Vild eller odlad? Som vilda räknas från början odlade arter som spritt sig utanför tomtmark eller som står kvar mycket länge utan vård. Annars markerar du i rutan ”Ospontan”.

Var bestämningen rätt? Är du osäker är det bättre att kryssa i rutan ”Osäker artbestämning”.

Underarter och varieteter. Ange det bara när du har granskat karaktärerna och förvisat dig om att det var just den angivna – rapportera annars växten på artnivå.

Samla belägg av växter eller inte?

Du bör ta belägg om:

- det är en okänd eller svårbestämd växt, på en ny lokal, vars bestämningsskäraktärer är okända eller svårfångade på foto.
- det är ett förstafynd i en region.

Ta **inte** belägg (utan nöj dig med foton) om:

- det finns misstanke om att det är en fridlyst växt, se www.naturvardsverket.se/Var-natur/Djur-och-vaxter/Fridlysta-arter/
- det är en liten förekomst som riskerar att försvagas av insamlingen. Ta max 10% av skotten.
- växten redan är känd från lokalen.

För tips om hur belägg bör tas, se <http://www.biomus.lu.se/prensa-vaxter>

Nationella valideringsgruppen för kärlväxter

Ulla-Britt Andersson

Mora Aronsson

Margareta Edqvist

Per Flodin

Thomas Karlsson

Bengt Stridh

Sebastian Sundberg

Guldluppen 2017

Bo Göran Johansson och Jörgen Petersson har av Svenska Botaniska Föreningen tilldelats Guldluppen. Det var Gun Ingmansson, som fick Guldluppen 2008, som nominerade de båda med följande motivering:

En före detta orienterare som utan att förtrötts dag efter dag kan inventera arter och räkna fertila och sterila individer i tiotusental.

En fågelskådare som har lett otaliga växtvandringar, alltid lika väl förberedd och inget lämnas åt slumpen.

En kartälskare som i veckor genomsöker och genomlyser områden hotade av exploatering.

En slitvarg som har skrivit metervis med floratexter och remissvar och deltar i miljöråd, naturvårdsråd, samråd...

En östgöte som en gång flyttade till en ö och lärde känna dess geografi och natur från grunden. Han kan man alltid fråga om den absolut närmaste vägen till en gaffelfibbla - Jörgen Petersson, Visby!

En knivskarp matematiker med osannolikt minne för längden på en ståndarsträng eller årtalet för en växtangivelse.

En alltid lika vänlig filosof med samma värdegrund för den obetydligaste våtarv som för den praktfullaste balkannyckel.

En analytiker som ur decimetertjocka snåriga handlingar från kalkexploatörer direkt plockar fram motsägelser och felaktigheter de själva inte märkt.

En datakunnig floraprojektledare som sedan 1983 lyckats hålla ordning på hundratusentals växtuppgifter förmodligen utan att en enda gång förlora sitt tålamod.

Vilken lyckoträff för oss att denne hallänning valde att lägga sin potential på just den gotländska botaniken – Bo Göran Johansson, Vall och Visby!

Och så här lyder Svenska Botaniska Föreningens motivering:

Dessa två inflyttade botanister, den ena från Halland och den andre från Östergötland, har tagit ön till sitt hjärta och gjort den till sin genom att lära känna dess natur in i minsta detalj.

De har varit drivande krafter i det mångåriga arbetet att inventera och beskriva öns växtvärld, som resulterade i boken Gotlands flora som släpptes under 2016. Projektet engagerade stora delar av Gotlands botaniska förening, där Jörgen är ordförande och Bo Göran styrelseledamot. Bägge är skickliga och entusiastiska folkbildare som i decennier generöst delat med sig av sina outsinliga kunskaper.

Tillsammans har de lagt ner tusentals ideella arbetstimmar för att sprida kunskap om Gotlands växtvärld och värna omistliga biotoper. Deras outtröttliga kamp för att rädda den sköra naturen på norra Gotland har lett till att kalkbrytningen åtminstone tillfälligt stoppats, och en utredning pågår huruvida området ska ingå i Natura 2000. Den unika naturen kring Bästeträsk ska skyddas genom att få nationalparksstatus, något som Bo Göran och Jörgen har arbetat hårt i mer än ett decennium för att åstadkomma.

Jörgen tackar för Gulduppen på Svenska Botaniska Föreningens konferens i Uppsala.
Foto: Gun Ingmansson

Program sommaren och hösten 2017

- Söndag 18 juni **De vilda blommornas dag**
Förmiddag: Hällmarker vid Hau i Fleringe med grenigt kungsljus, gaffelfibbla och andra våt- och torrmarksväxter. Ledare: Bo Göran Johansson. Samling vid Bunge kyrka kl. 10.
Eftermiddag: Bendes strandänge med en rikedom av orkidéer, höskallra, korskovall och andra ängsväxter. Ledare: Jörgen Petersson. Samling vid Anga kyrka kl. 14.
- Söndag 9 juli **Blomsterrika betesmarker nedom Fardume gård i Rute**
Ledare: Gun Ingmansson och Jörgen Petersson. Samling vid Rute Folkets hus i Valleviken kl. 10.
- Söndag 16 juli **Linnévandring vid Lingen i Vamlingbo**
Vi vandrar över sandmark och alvar och genom tallskog där vi möter spenslig ullört, såpört och solvändor på vår väg. Ledare: Jörgen Petersson. Samling vid Naturum i Vamlingbo kl. 10.
- Söndag 13 aug **Austerviken i När**
En vandring på väl betade strandängar vid vikens sydvästra delar, där smal käringtand upptäcktes föregående år. Bland övriga strandarter märks de på Gotland lite ovanligare stagg, dvärgarun och strandnål. Ledare: Jörgen Petersson. Samling vid P-platsen för f.d. havsbadet (100 m in på vägen mot Närsholmens naturreservat) kl. 10.
- Lördag 2 sept **Grustagen väster om Slättflshage i Follingbo**
Vi undersöker ruderatmarksfloran i de f.d. grustagen. Flera för Gotland och Sverige nya arter har noterats här under senare år. Ledare: Dennis Nyström. Samling vid ICA Maxi Arena kl. 10.
- Lördag 30 sept **Kryptogamexkursion till Hambrar naturreservat i Ala**
Vi undersöker skogsreservatets svampar, mossor och lavar. Ledare: Elsa Bohus Jensen och Dennis Nyström. Samling vid Ala kyrka kl. 10.
- Måndag 16 okt **La Palma, Kanarieöarnas utpost i väster**
Jörgen Petersson berättar om ön och dess vinterflora från ett besök för några år sedan. I pausen bjuder föreningen på fika. Samling kl. 19 i Vita huset, Ekmansgatan 11 i Visby.
- Måndag 13 nov **Medlemmarnas bildkväll**
Ta med dina bilder från det gångna året, kanske du gjort något trevligt fynd du vill visa. Kanske vill du bara återskapa sommarens grönska i höstmörkret. Föreningen bjuder traditionsenligt på fika. Samling kl. 19 i Vita huset, Ekmansgatan 11 i Visby.

Innehåll

- 3 Jörgen Petersson
Nyheter i Gotlands flora 2016

- 19 Jörgen Petersson
Nationellt möte för floraväktare på Gotland 5–7 maj 2017

- 28 Dennis Nyström och Michael Tholin
Svensk Lichenologisk Förenings höstexcursion till Gotland
17–18 september 2016

- 34 Validering av kärlväxtfynd i Artportalen på gång

- 36 Guldluppen 2017

- 38 Program sommaren och hösten 2017

Gotlands Botaniska Förening
samarbetar med Studieförbundet

